

Токмань Г. Л.

orcid.org/0000-0002-6213-2987

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

ВАРІАЦІЇ ПРОВІДНОГО МОТИВУ В ТРИПТИХУ ІВАНА СВІТЛИЧНОГО «ТРИ СВОБОДИ»: ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНО-ДІАЛОГІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

Стаття присвячена українському поетові й дисиденту Іванові Світличному (1929–1992). Проблема екзистенціальних смислів художнього тексту та поетики їх вираження є актуальною в сучасній науці, тому авторка статті порушила цю проблему й запропонувала її вирішення. Триптих «Три свободи», написаний в ув'язненні, є об'єктом дослідження. Дослідниця мала на меті визначити екзистенціальні смисли мотиву свободи, що є провідним у віршах триптиху. Метод екзистенціально-діалогічної інтерпретації тексту вибраний як спосіб досягнення поставленої мети.

Іван Світличний – представник українського національно-демократичного руху, котрий сформувався в 1960-ті роки й розгромлений тоталітарною комуністичною владою. У віршах автор підніс ті цінності, за оборону яких був покараний владою. Свобода – одна із цих цінностей. Триптих складається з трьох сонетів, кожен із яких містить розвиток мотиву свободи як у філософському, так і в поетикальному аспектах. Історичний контекст допомагає зрозуміти підтекст віршів. Відсутність свободи слова, порушення інших фундаментальних прав людини, нагляд за приватною поведінкою особистості, доноси, репресії є реальною основою картин, створених поетом у віршах.

У першому сонеті «Моя свобода» автор показує вибір людини між різними смислами свободи. В умовах СРСР свобода як незалежність думки та вчинків каралася тюрмою. Але герой вірша вибирає саме її, бо ця свобода є виявом його «Я». Другий сонет має назву «Свобода сну». Читач ніби бачить смішні фантастичні сновидіння. Проте навіть у такому дискурсі автор натякає на систему стеження й доносів, яка не мала меж. Третій сонет «Свобода самокритики» є саркастичним. Поет, який не покоровився владі, пише про негативну екзистенційну та суспільну роль публічних заяв, про каяття тих учасників дисидентського руху, котрі пішли на співпрацю зі слідством.

І. Світличний сфокусував увагу на індивідуальному виборі розуміння свободи та проявах цього вибору в існуванні людини. Інтерпретуючи тексти, дослідниця провела паралелі з положеннями філософських теорій М. Гайдеггера й Ж.-П. Сартра. Визначено риси індивідуального стилю поета.

Ключові слова: дисидент, сонет, свобода, розвиток мотиву, екзистенціальний смисл, поетика, стиль.

Постановка проблеми. Іван Світличний – представник українського шістдесятництва, науковець, поет, перекладач. Дисидент, в'язень брежнєвських таборів, він підніс у поетичній творчості ті цінності, за оборону яких покараний комуністичним тоталітарним режимом. Проблема вивчення їх художнього втілення в поетичних текстах автора є актуальною як з наукового, так і з етичного, громадянського погляду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Постать і творчість І. Світличного різноаспектно розглядали багато вчених і громадських діячів, серед них – І. Бажинов, Ю. Барабаш, Л. Біловус, С. Білокінь, Ю. Бойко-Блохін, Г. Віват, С. Глузман,

І. Дзюба, І. Добрянська, О. Забужко, Н. Зборовська, О. Зінкевич, В. Іванисенко, І. Качуровський, Г. Коваленко, Н. Колошук, Р. Корогодський, Г. Костюк, М. Коцюбинська, І. Кошелівець, Н. Ливицька-Холодна, М. Москаленко, О. Неживий, В. Овсієнко, Б. Олександрів, Г. Райбедюк, О. Рарицький, Т. Салига, Є. Сверстюк, Яр Славутич, Е. Соловей, Л. Тарнашинська, Т. Шестопалова та інші. І. Світличний писав вірші в неволі, літературознавець та учасниця дисидентського руху Михайлина Коцюбинська витлумачила явище табірної поезії «як торжество духовної суверенності людини (нерідко саме там, в екстремальних умовах, і відкриваються її творчі потенції) і внутрішнього

опору тискові й сваволі» [2, с. 19]. Дослідник та упорядник видання творів брата й сестри Світличних Олексій Неживий пояснив сенс свободи в житті Івана і Надії: «Вони завжди були вільними і, навіть в ув'язненні, їх дух залишався непокореним, бо розумова діяльність насамперед була направлена на створення нових художніх цінностей і наукових знань» [3, с. 17]. Мотив свободи в конкретних поетичних текстах поета, зокрема його триптиху «Три свободи», у діалогічних зв'язках із філософією екзистенціалізму ще не був предметом наукового вивчення.

Постановка завдання. Мета розвідки – визначити екзистенціальні смисли та поетику мотиву свободи, що є провідним у триптиху «Три свободи» І. Світличного. Мотив свободи буде розглянуто в розвитку й історичному контексті. Об'єктом студіювання стануть як поетичні тексти автора, так і положення праць філософів та істориків. У статті застосовано методику текстуального аналізу (Р. Барт): відчитуватимемо смисли тексту послідовно, відповідно до його розгортання у віршах триптиху.

Виклад основного матеріалу. Триптих складається із сонетів «Моя свобода», «Свобода сну», «Свобода самокритики». У кожному феномен свободи витлумачено по-своєму: філософськи, гумористично, сатирично. Діалогічність притаманна всім текстам – дискусійна, гостра, іронічно-саркастична. Поет пише про цінність істинної свободи як екзистенційного явища, вільну гру уяви та про псевдовільне самоприниження. Ідеться передовсім про відсутність свободи в тоталітарному суспільстві, де її або переслідувано, або сфальшовано. Історичним контекстом віршів є дійсність тоталітарного режиму в СРСР, три напрями якого визначив М. Бойченко: «Першим напрямом тоталітарного перетворення суспільства було отождолення суспільства з державою, яка для цього мала стати тотальною <...> Другим напрямом було тотальне вторгнення публічних інститутів, переналаштованих тотальною державою, у сферу приватного <...> Нарешті третім напрямом було здійснити радикальну версію заміни усіх автономних сфер суспільної свідомості – науку, релігію, мистецтво, право, мораль тощо – ідеологією, яка мала остаточно зняти усі можливі, навіть функціонально зумовлені можливості для відособлення від тотального цілого» [1, с. 59]. Тоталітаризм у всіх цих трьох напрямках душив свободу людини, йому протистоїть ліричний герой триптиху І. Світличного – силою свого «Я», усім своїм існуванням, духовним і поведінковим.

Перший із трьох сонетів названо «Моя свобода», у ньому екзистенціальний смисл, при відкритий у заголовку, поступово відкривається протягом тексту. Поет дає власне, інтерпретоване самим його життям, тлумачення цього філософського поняття, викладає думку науково чітко, тому кожна фраза сприймається як твердження, щоразу з новим сенсом, водночас пов'язаним із попереднім.

*Свободу не втікати з бою,
Свободу чесності в бою,
Любити те, що сам люблю
А не підказане тобою,*

*Свободу за любов мою
Хоч і накласти головою,
А бути все ж самим собою,
Не проміняю на твою <...> [8, с. 151].*

Свобода тлумачиться як вірність своєму «Я», самоповага, гідність, мужність зберігати свою самість, не підкоряючи її волі іншого. Дискусійна діалогічність відчувається з першого рядка: читач розуміє, що це заперечна відповідь на пропозиції, на тиск. Супротивники (легко вгадуються есересерівські кадебісти) нечесно ведуть змагання, висувують облудні звинувачення, наводять неіснуючі докази провини – їх опонент залишається чесним у протиборстві ідей і цінностей. Свобода залишатися вірним своїм принципам дорого коштує: можна поплатитися життям, цим ризиком і спекулюють поневолювачі, проте ліричний герой сонету в уявному діалозі-суперечці з ними позитивно забарвлює й саму смерть: накласти головою за свою любов – це також вияв свободи, тобто краси, гідності, духовної високості особистості.

На що чиниться тиск, стає зрозуміло з опису другої «свободи», тієї, на яку ніколи не проміняє своєї герой вірша.

*Ліврейну, жебрану, ледачу,
Вертку, замацану, як здачу,
Свободу хама й холуя [8, с. 151].*

Ідеться про свободу, зовнішню й позірну, тих, хто не за ґратами, не на межі *накласти головою*, а на волі, у безпеці й добробуті, поза полем бою. Образні характеристики «свободи» як зрадженої гідності промовисті й хльосткі, наче удари батога. Схильність І. Світличного до прозаїзмів, просторіч, жаргонізмів у ліричному тексті (тим паче в сонеті) виявляється у виразі про свободу, «*замацану, як здачу*», котрий влучно передає сутність процесу *падіння в люди*, описаного М. Гайдеггером [10]. Свобода від свого «Я» означає нівеляцію власних думок і почуттів,

підкорення іншим, втрату суб'єктності в суспільстві, нездатність створити новий продукт, щось цінне, користування лише залишками (*здачею*) чужих емоцій та ідей. У резюме «Свободу хама й холуя» поет поєднує дві личини того, хто самохіть відмовився від волі бути собою: він служить іншим, проте водночас поводить себе по-хамському стосовно тих, хто слабший або вищий духовно: через брак самодостатності намагається компенсувати власну втрату гідності припущенням чужої, збереженої.

Екзистенціалістське розуміння свободи як сутності існування людини притаманне філософській позиції І. Світличного.

Несу свободу в суд, за грати,

Мою від мене не забрати –

І здохну, а вона – моя [8, с. 151].

У цих прикінцевих рядках спостережено градацію: суд, в'язниця, смерть. Щоб показати незборимість свободи як вірності «Я» ліричного героя, духовного втілення найкращого, що є в цьому «Я», поет робить її сильнішою за смерть, тим самим відкидаючи будь-які потуги опонентів підкорити себе силою чи купити душу за псевдосвободу.

Сонет «Моя свобода» має філософський смисл суголосний екзистенціалістському: ідеться про свободу залишатися самим собою, вести справжнє існування, яке М. Гайдеггер назвав «самостояння». У фундаментальній праці «Буття і час» філософ розглянув поняття «самість», схарактеризувавши як її стійкість, так і модус нестійкості. Він писав: «*Стойкість самоті* в подвійному смислі устояної постійності є власна протиможливість до несамо-стояння нерішучого падіння. Само-стояння означає екзистенціально не що інше як заступаючу рішучість» [10, с. 322]. Дві свободи І. Світличного відповідають за смислом гайдеггерівським само-стоянню в його заступаючій рішучості й несамо-стоянню нерішучого падіння. Ліричний герой українського поета-дисидента робить свій екзистенційний вибір. Цікавий момент екзистенціального смислу вірша: своє принципове розуміння свободи варто вибрати: саме у виборі як такому сутнісно проявляється свобода людини. Це відповідає теорії Ж.-П. Сартра, який стверджував: «У дійсності, ми є однією свободою, яка вибирає, але ми не вибираємо бути вільними; ми засуджені до свободи <...> кинуті в свободу або, як відзначив Гайдеггер, «закинуті» [6, с. 493]. Свою свободу в сартрівському сенсі слова реалізує кожний, зокрема й вибираючи власне розуміння свободи своєї особистості в суспільстві. Сонет «Моя свобода» І. Світлич-

ного художньо зображує як варіанти вибору, так і сутність вибраного суб'єктом «Я» цього ліричного твору.

«Свобода сну» – назва другого вірша аналізованого триптиху. Сновидіння як вільна гра уяви постає в першому катрені сонету.

Якщо тобі бува присниться

Якась смішна гала-бала:

Скажімо, море все до тла

Спалила глібівська синиця <...> [8, с. 151].

Вірш звучить легко, гумористично, по-дитячому, по-глібовськи. У другому катрені текст зберігає веселий насмішкуватий тон: ідеться про інші сновидіння-фантазії – халепу із сусідською молодницею, анекдот, що ожив-нажився... Проте терцети вносять ноту політичної сатири, вона й стає провідною у творі. Сон протиставлено дійсності саме за критерієм свободи: у цьому стані людина існує «*без цензури, / Без кодексу, прокуратури*», тимчасово звільнена від стеження, можливих репресій. Поет дає контекстуальний синонімічний ряд «*Твори, мели, варнякай все, / Що хочеш*», під машкарою просторіч висміюючи не сонні видіння, а заборони в радянській реальності.

Тоталітарна машина стеження й сексотства досягла такої сили, що поет прогнозує момент проникнення цікавого сусіди навіть у простір чужого сновидіння. Іронія через прийом гіперболізації звучить і смішно, і болісно.

<...> Поки твій сусіда

Про ту крамолу не провідає,

А там... Макар телят пасе... [8, с. 152].

Загроза ув'язнення через анекдот, хибно витлумачений текст, необережно кинуту фразу була реальною, *крамола* – лексема, ключова в сонеті: навіть сон, за іронічною логікою вірша, стовідсотково не дає людині в СРСР свободи для крамоли, тобто критики влади, її засадничої ідеології, політики. М. Коцюбинська, характеризуючи ідіостиль І. Світличного, зазначала: «Його улюблена зброя – персональна, «іменна» зброя – іронія, їдка й нещадна» [2, с. 14]. В. Стус образно схарактеризував товаришеве вміння висвітлити в поетичному слові всю приховану сутність явищ: «Колись я читав вірші Еріха Фріде – німця. Він – логік, як Іван, але парадоксальні виробляє крем'яхи. Згадав Еріха Кестнера – теж німця, мав схожі тексти – публіцист гарний. Але Іван – увесь як рентген – з усіма своїми найбільшими достоїнствами!» [9, с. 348]. І. Світличний у системі свого ідіостиллю має складник політичної сатири – точної, гострої, дошкульної, з використанням іронії, сарказму, просторіч, гіперболізації під машкарою невинної усмішки.

Останній у триптиху сонет «Свобода самокритики» має присвяту: Л. Селезенкові. Леонід Селезенко – на початку 1970-х аспірант Інституту хімії, який жив в одному гуртожитку з Василем Стусом, товаришував із ним, увійшов у коло шістдесятників, брав участь у передаванні творів українських письменників, яких не публікували в СРСР, за кордон для друку, у відзначенні дня перепоховання Тараса Шевченка в Києві, інших заходах. Був заарештований 1972 р., пів року провів у СІЗО, на вимогу влади виступав на судах над товаришами як свідок. Поділився своїми спогадами про ці роки й події в інтерв'ю 1990 р. [4]. І. Світличний адресував колишньому односторонцю вірш з ув'язнення, певно, з огляду на покайний лист, написаний у СІЗО Л. Селезенком, у якому було не тільки визнання власної провини, а й твердження про те, що він чинив антирадянські дії під впливом інших осіб, зокрема й Івана Світличного. У спогадах Л. Селезенко пригадує, як він хворів у в'язниці, його невідомо чим лікували, він писав і переписував покайні листи, і говорить про свої гріхи: «У зв'язку з цим листом, де про впливи говорилося Світличного, Стуса. Це, звичайно, ганьба на моєму житті» [4, с. 272]. «Самий великий гріх в мене – це Світличний. Це тому, що я був непристосований і суд був відкритий» [4, с. 275]. Генріх Дворко, науковець з того ж академічного Інституту хімії, також учасник руху шістдесятників, відгукнувся про Л. Селезенка дуже різко, негативно оцінивши його поведінку в переддень, під час і після арештів 1972 р. [5]. Поза тим сонет «Свобода самокритики» художньо-узагальнено змальовує явище відступництва, яке відбувається у формі публічного самовикриття, показової самоінвективи, аналізує його соціальні та психологічні, екзистенційні аспекти.

Текст сонету наскрізь саркастичний: сарказм спрямовано як на відступника, який кається в невчинених злочинах, так і на тих, хто його примушує до цього, а також на натовп, який радіє видовищу. Відповідно до екзистенціальної філософії, поет починає з особистості, адже, урешті, це її вибір – хай які були примуси. «Як покаянна Магдаліна, / Сам виверни гниле нутро, / Сам випечи на нім тавро <...> [8, с. 152]. Поряд із біблійною алюзією, ужитою іронічно, лунає лексика, притаманна викривальним статтям радянської преси, на кшталт «виявили своє гниле нутро», «затавруємо»... Усе було навпаки у випадку з авторами «покайних листів»: до «покаяння» вони відстоювали справедливі, а не гнилі принципи – українську культуру і права людини; проявляли сутність

не злочинця, а патріота і правозахисника, – кається було ні в чому. Поет глузливо, із застосуванням висхідної градації, сюрреалістично продовжує зображувати розвиток подій: «<...> сам душу за ребро / На гак, щоб каялась, розтлінна, / Вчени <...>» [8, с. 152]. Алюзію козацької пісні спрямовано на висміювання нещирості й покірності авторів самокритичних заяв, адже Байда був підвішений за ребро на гак ворогом і витримав катування мужньо, не скорившись.

Автор не засуджує вчорашніх соратників, знаючи по собі, якого важкого тиску вони зазнали. Він витримав, не здався, не зігнувся під ним, тож мав моральне право на саркастичну усмішку, читаючи нещирі рядки, написані «зі страху» (Р. Андріяшик). І. Світличний точно, як науковець, в образній формі оприявлює екзистенційний смисл і суспільну роль покайних листів.

Екзистенційно – це зрада себе самого, вибір відмови від свого справжнього «Я», утрата самоповаги, відступництво не тільки від друзів та ідей, а й від найкращого в собі. Суспільство, спостерігши покаяння інакодумця, не прогресує, а, навпаки, утверджується в стереотипах, міфах, поширених у свідомості маси. «<...> хай публіка голінна / Волає ревно: «Згинь, маро!» [8, с. 152]. Відступник завдає шкоди і своїй екзистенції (повертатися до справжнього існування буде важко після самохіть випеченого тавра на душі), і суспільству, яке переживає моральну дезорієнтованість, зберігає як взірць бовванів замість духовного проводу.

Від такої «самокритики» виграє режим, зокрема судді, слідчі, адже їм не треба шукати докази провини. Відступник допомагає тим, проти кого боровся, об'єктивно стає на бік противника в змаганнях, які веде когорта односторонців. Шевченківські алюзії виникають під час читання саркастичних рядків:

<...> Бо судді – люди чемні,
Муштровані, галантні, вчені.
І ще б: свої ж, хрещений люд.

Тож не підводь їх: сам покайся,
Сам засуди і сам карайся,
Сам доведи, що ти верблюд [8, с. 152].

І. Світличний, як і Т. Шевченко в поемі «Кавказ» (до цього твору відсилають лексеми *муштровані, хрещені* й інтонація саркастичних фраз), викриває безправ'я простої людини та лицемірство влади. Шістдесятники переважно не виступали проти основ марксизму-ленінізму (у найпопулярнішій серед них праці І. Дзюби

«Інтернаціоналізм чи русифікація» науково доводилося, що практика політичного життя в СРСР не відповідає постулатам теорій К. Маркса й В. Леніна), вони взяли на озброєння рішення XX з'їзду КПРС і положення Загальної декларації прав людини, підписаної, зокрема, й СРСР поряд з іншими державами в 1948 р. в Парижі. Тому «*Сам доведи, що ти – верблюд*» має подвійний смисл: погоджуватися зі звинуваченнями – значить визнавати те, що ти дійсно зробив, і водночас вигадане слідчим, надиктоване арештанту, аби упередити більш радикальні методи боротьби, запобігти виступам проти сутності панівної ідеології й політики, а передовсім залякати широкі народні маси, згуртувати їх у ненависті до «ворогів».

У кожному з віршів триптиху вже в назві, до смислу якої за принципом герменевтичного кола повертається після прочитання тексту, є внутрішня суперечність (алогізм), іронія, сарказм. «Моя свобода» містить суперечність зовнішніх обставин і внутрішнього існування людини: «*Несу свободу в суд, за грати*». «Свобода сну» – це іронічна назва, адже навіть сновидіння може бути підслухане сексотом і донесене до вух карателів. «Свобода самокритики» означає саркастичне ставлення до покаючих листів учорашніх дисидентів, які не є свободою ні в політичному, ні в екзистенційному сенсі.

Послідовно сповідуючи Шевченків принцип «Караюсь, мучусь, але не каюсь», І. Світличний свідомо пішов на страждання в'язничного існування і, як наслідок, на смерть. У листі до Семена

Глузмана 16.08.1978 він пише: «Впрочем, я не хочу, чтобы Вы подумали о моём состоянии слишком пессимистически. Я – оптимист и говорю: всегда есть выход, даже много выходов, а для меня самым целебным фактором является свобода. Как сказал поэт, «это сладкое слово – свобода» звучит для меня лучше всякой музыки» [7, с. 184]. Ніхто, навіть смерть, як він і пророкував, не забрали його свободи, це біографічний контекст, який став частиною історії України.

Висновки і пропозиції. Отже, триптих «Три свободи» свідчить про екзистенціальне розуміння свободи поетом; про його переконаність у несвободі як принципі, на якому існує СРСР; про негативне ставлення до відступництва, хоч у якій формі воно виявляється. Мотив свободи подано в розвитку: свобода як протистояння тоталітарному режимові, як рішуче само-стояння, як ситуація вибору, як вільна гра уяви, протиставлена сфальшованим сенсам – певдосвободі прислужництва й відступництва. Поетика мовної формули (Ю. Бойко-Блохін), іронія, просторічна лексика, інтертекстуальність є рисами ідіостилу поета. Історичний контекст засвідчує відданість автора ідеалам українського шістдесятництва й аналітичне осмислення тогочасної дійсності в підрадянській Україні, філософський – близькість поетичного розмислу до екзистенціалізму.

Перспективами дослідження є екзистенціально-діалогічне прочитання інших творів І. Світличного.

Список літератури:

1. Бойченко М. Русифікація як нищення української пам'яті: передумови і наслідки тоталітарної радянської політики щодо України. *Тоталітаризм як система знищення національної пам'яті* : збірник наук. праць. Львів, 2020. С. 58–60.
2. Коцюбинська М. Іван Світличний, шістдесятник. *Світличний І.О. У мене – тільки слово*. Харків : Фоліо, 1994. С. 5–27.
3. Неживий О. Славетні земляки-луганці Іван і Надія Світличні – національні герої України. *До 80-річчя з дня народження Івана Світличного*: наук. зб. Луганськ : Глобус, 2010. С. 17–27.
4. Нецензурний Стус : у 2 ч. / упорядкування Богдана Підгірного. Тернопіль : Підручники і посібники, 2002. Частина 1. 336 с.
5. Нецензурний Стус : у 2 ч. / упорядкування Богдана Підгірного. Тернопіль : Підручники і посібники, 2003. Частина 2. 320 с.
6. Сартр Ж. П. Бытие и ничто: Опыт феноменологической онтологии. Москва : Республика, 2000. 639 с.
7. Світличний І. Голос доби. Київ : Сфера, 2008. Кн. 2 / упорядн. Л. Світлична, Н. Світлична. 424 с.
8. Світличний І. О., Світлична Н.О. З живучого племені Дон Кіхотів / упорядн. М. Х. Коцюбинська, О. І. Неживий. Київ : Грамота, 2008. 816 с.
9. Стус В. «Іван – то моя любов найбільша» (уривки листів із неволі). *Доброокий: Спогади про Івана Світличного*. Київ : Час, 1998. С. 346–348.
10. Хайдеггер М. Бытие и время. Москва : Ad Marginem, 1997. 451 с.

Tokman H. L. VARIATIONS OF THE LEADING MOTIF IN IVAN SVITLYCHNY'S TRIPTYCH "THREE FREEDOMS": EXISTENTIAL-DIALOGIC INTERPRETATION

The article is devoted to the Ukrainian poet and dissident Ivan Svitlychny (1929–1992). The problem of existential meanings of the literary text and the poetics of their expression is relevant in modern science, so the author of the article raised this issue and proposed its solution. The triptych "Three Freedoms", written in prison, is the subject of research. The researcher set a goal to determine the existential meanings of the motive of freedom, which is leading in the poems of the triptych. The method of existential-dialogic interpretation of the text is chosen as a way to achieve this goal.

Ivan Svitlychny is a representative of the Ukrainian national democratic movement, which was formed in the 1960s and defeated by the totalitarian communist government. In the poems, the author raised the values for the protection of which he was punished by the authorities. Freedom is one of these values. The triptych consists of three sonnets, each of which contains the development of the motive of freedom in both philosophical and poetic aspects. The historical context helps to understand the subtext of the poems. Lack of freedom of speech, violation of other fundamental human rights, supervision of private behavior, denunciations, repression are the real basis of the paintings created by the poet in verse.

In the first sonnet "My Freedom" the author shows a person's choice between different meanings of freedom. In the USSR, freedom as the independence of thought and action was punishable by imprisonment. But the hero of the poem chooses it, because this freedom is a manifestation of his "I". The second sonnet is called "Freedom of Sleep". The reader seems to see funny fantastic dreams. However, even in such a discourse, the author hints at a system of surveillance and denunciations that knew no bounds. The third sonnet "Freedom of Self-Criticism" is sarcastic. The poet, who disobeyed the authorities, writes about the negative existential and social role of public statements about the remorse of those members of the dissident movement who cooperated with the investigation.

Ivan Svitlychny focused his attention on the individual choice of understanding of freedom and the manifestations of this choice in human existence. Interpreting the texts, the researcher drew parallels with the provisions of the philosophical theories of M. Heidegger and J.-P. Sartre. The features of the poet's individual style are determined.

Key words: *dissident, sonnet, freedom, motive development, existential meaning, poetics, style.*